

Rositsa Chernokozheva

(Bulgaria, Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences)

Vladimir Lukov: A Poetic Retrospective

Vladimir Lukov. *Sunbelt*. Vladimir Lukov Publishing, 2019

Abstract: This book presents a retrospective of Vladimir Lukov's poetic work, bringing together around 460 poems selected from ten collections published between 1969 and the present day. Lukov's literary career began in the literary section of the Ruse newspaper *Dunavska Pravda* and the almanac *Svetlostruy*. Over the years, his works have been translated in North Macedonia, France, Spain, and other countries. The volume features the poet's most characteristic pieces, revealing recurrent images such as the river, the sun, the snow, and the dove, as well as his most distinctive metaphors and messages.

Keywords: retrospective, emblematic poems, messages

Росица Чернокожева

(България, Институт за литература, Българска академия на науките)

Книга – равносметка

Владимир Луков. Слънчев пояс. Изд. Владимир Луков, 2019

Това наистина е книга-равносметка, защото съдържа около 460 стихотворения, избрани от десет досегашни стихосбирки на поета Владимир Луков. Равносметка е и защото поетът проследява 50-годишния си творчески път – от 1969 г., когато са първите му стихотворения, до днес. Писателската Одисея на Владимир Луков започва в литературните страници на русенския в. „Дунавска правда“ и алманах „Светлоструй“, за да прекрачи по-късно и националните граници в Македония, Франция, Испания и други държави.

На задната корица на изданието „Слънчев пояс“ е изнесен следният ескиз:

*Пътна карта е само Небето
И само Звездите – пътни знаци
Верен сподвижник е само Сърцето
Разумът само точен компас е

Всичко друго е Слънчев пояс
В него всеволен цъфти Животът
Тук любовта е самият Господ
И смърт за смъртта е пламенна Обич*

Тези няколко изначални, Вселенски репери, все с главни букви – Небето, Звездите, Сърцето, Животът, Любовта, маркират една пътна карта, която е небето. Всичко тук диша Космос, сърце и обич. В неизбродимите Вселенски селения. А този последен стих: *И смърт за смъртта е пламенна обич* е асоциацията ми с Библейското: „Смъртию смърть поправ“.

Само обич може да победи смъртта.

Казахме, че „Слънчев пояс“ на Владимир Луков е събрала около 460 стихотворения. Много или малко са те за 50-годишен творчески път. Не знам дали има отговор.

А в началото е проправянето на пътината. Първопроходничеството не е лесна работа. Да направиш със стъпките си утъпкана пътека, която да улесни следващите те, е

мисия. На тази тема в различни години, в различен контекст и с различна екзистенциална и философска нагласа Владимир Луков ще посвети две стихотворения: „Пъртина“ и „Пъртината“:

*Нека този сняг е дълбок!
Нека стигне до раменете!

Нека тази тясна пъртина
да остане нераздвоена!

Нека нямаме шанса да правим
крачка встрани при разминаване!

Нека само в прегръдка смирена
своя път да отстояваме!
„Пъртината“*

*Ако се случи да я проправа,
ще минат по нея стотици хора...
И ще изглежда съвсем безобидна –
докато цъфне небивала пролет...

Тогава тя ще стане опасна.
И е възможно да ме пустосват
заради стъпките много по нея
вледенени и нескопосани...
„Пъртина“*

И двете стихотворения отразяват първите мъчителни стъпки, които първопроходникът прави. Може да чуеш после за това, което си постигнал, „Осанна“, но може и да е „Разпни го.“ Това се случва откакто свят светува. И е съдбата на много учители на човечеството.

Когато начева да пише „Тълкуване на сънищата“ през далечната 1900 г., Фройд слага пред текста си мотото: „Ще разбуня Ада“. По-късно ще сподели, че не би препоръчал на никого своя подход при написването – максимална искреност и всеотдайност.

Това сполетява всеки прокараващ пъртина.

А със стихотворенията, озаглавени „Пътека“, „Път“, „Пътят“, „По пътя“, Владимир Луков ще говори на сърцата ни докъде води следването на една кауза и колко трънлив може да бъде извървеният път. Тези близки по теми стихотворения показват как пътуването ни в пространството и времето, в континуума време-пространство, е вълнувало поета. Те са като джаз-вариациите на една основна музикална тема.

*...по вечерната пътека,
в размисъл дълбок навлязла
между сребролики храсти
и треви високи, влажни...
светят и така просветват
няколко светулки в мрака...
че и горе по небето
виждам как бележат ярко
същите светулки земни
същата пътека...
свята...*

„Пътека“

Изящният и филигранен стих на Владимир Луков ме насочва към друга философска постановка. Изумрудената скрижала – древен херметичен и алхимичен текст, приписван на Хермес Трисмегист. От него е известната фраза: *Каквото горе, това и долу* или *Както горе, така и долу*. Което се тълкува като огледалността на световните проявления.

И ако в стихотворението „Пътека“ Владимир Луков се доближава по майсторство и настроение до Кирил-Христовите природни ескизи, тоналността в „По пътя“ е съвсем друга – мажорна, отстояваща своята същност.

„Пътека“ е съвършено като капка роса, като просветваща светулка, като блещукаща звезда. „По пътя“ е философски-екзистенциална и полифонична, но и единосъщна творба.

....

*В тях – и хор, и поети –
Души в души – за свобода,
В която Светлината свети
във обсега на Светлина,
а не на мрак... Макар мираж е
пътят ми един и същ,
звезди-близнаци ми показват,
че пътьом Съм
Единосъщ.*

„По пътя“

Фройд казва, че на 4,5 години малкият човек е вече завършен и после само преекспонираме себе си в по-нататъшния си живот. Т.е. ние сме Единосъщни. Всяко тръгване по пътека и път е своего рода инициация, на каквато и възраст да сме. И пак ще припомним думите на бащата на психоанализата – в книгата си „5-те случая: Малкият Ханс. Анализа на фобията на едно петгодишно момче“ (1909) Зигмунд Фройд пише:

...нека нашият мъничък изследовател преждевременно добие опита, че всяко познание е само частица и че на всяко стъпало на познанието винаги остава нерешен проблем.

По какъвто и път, и пътека да тръгнем, ще разрешим някои въпроси, но и други ще останат нерешени. А сръбският владика Николай Велемирович ни подсеща:

По който и път да вървиш, ще срещнеш Бога. Напразно бягаш от Бога; не можеш да се скриеш. Той, наистина, няма да те гони, но ще те чака. Той няма да те чака само там, където си Го оставил. Ще те чака по всички посоки и краища на света...

И друг нюанс ни поднася разноликият талант на Владимир Луков. Някога пътят води и до обречеността на кладата. Стихотворенията „На кладата“, „Реката в залива се влива“ и „Кленът“ ни насочват към отдадеността, като обреченост.

*На кладата, където вече
дреме Слънцето в покой
и алени потоци бликат
в съсухрени тревии...
Там рой
искрици светват и угасват
подобно чувства в мисълта,
която със криле на Феникс
обсебва себе си сама...*

Дали това откакто свят светува не ни напомня на произнесеното от Ян Хус, изправен на кладата си: „О, свещена простота“, когато някой прибавя към огъня съчки. Да, един изгаря в каузата си, а простосмъртните и простосърдечните добавят съчки в огъня. Но утешата е, че искрата, която ни изправя на кладата, е като Феникс и пак ще се роди идеята, за която изгаряш в душата си.

А ето и една необятна тема. Какво представлява „Училище за обич“, според Владимир Луков, и какъв „Урок по обич“ ни дава поетът. Владимир Луков с цялото си творчество ни убеждава, че животът е едно училище за обич. Тези поетови сетива за природното, за живото, за менливостта на природните състояния, за ежедневния кръговрат на живота от Изгрев до Залез – тези негови сетива ни говорят за неизчерпаемата му виталност:

*От Залеза отхвърлен,
аз Изгрева посрецам.
Лети една пъстърва
във бързея насрещен.*

.....

И като че ли чуваме как ромолението на бързея се подрежда нотно в мелодията на „Пъстървата“ на Шуберт, за да завърши стихотворението с апотеоз на живителната обич:

...
*От Слънцето отричан?
От Слънцето желан?...
Училище за обич
животът е ...И храм...
„Училище за обич“*

В този кръговрат е изконно заложен ритъмът, играта, игровото. Неслучайно освен за Ерос и Танатос, Фройд говори и за нагон към игра. И това детското, което ще се усмихне на проблясването на пъстървата в бързея, винаги остава в нас и до края. А английската психоаналитичка Мелани Клайн провижда психичните човешки движения напред още от детството в този заложен „епистемологичен“ (към любопитството и познание) нагон. Този нагон ни движи напред в опознаването на света, в училището за обич и утвърждаването на живота, като храм.

А урок по обич ще ни даде Владимир Луков с възпяване на простия ежедневен жест да натрошим трошици на перваза през зимата за премръзналите във вилицата врабчета. Те не знаят ръката, която им ги дава, не знаят откъде се появяват трошиците, но знаят, че така се полага. Защото Господ си знае работата. Казано е в Светото писание: *Погледнете небесните птици, че не сеят, нито жънат, нито в житници събират; и пак небесният ви Отец ги храни.*

*Долитат врабчета тук, на перваза.
Трохи кълват. И се опърпват.
И се боричкат. И дигат врява –
кое от кое повече да гълта...
„Урок по обич“*

И си мисля, не може да храниш врабчетата сред зима и да нямаш душа на поет.

Но да видим за какво се моли душата на твореца в двете стихотворения със заглавие „Молитва“ и „Молитвата“. Какво окръгля света на Владимир Луков за най-съкровениите му молби.

*О, Боже мой, прости на тази птица,
която ме спохожда само вечер...*

*И гледа през прозореца ми вече
с очи безумни, но с душа-Денница,
която предвещава слънчев Изгрев...
И светлина от Светлина обилна...
И свобода от Свобода безмерна...
И обич от Любов – любвеобилна.
И вярва със една добра надежда...*

...
*О, Боже мой, прости на тази птица –
Че аз съм тази птица неразумна.
„Молитва“*

Винаги ще казвам, че Владимир Луков е целунат от Бога поет. Само поет с такава щедрост може да създаде това стихотворение. Та то отпраща към класиката: ... *Защото аз съм птица устрелена... (Яворов)*. Толкова Светлина, Свобода, Любов, добра Надежда има тук! И все пак, този контрапункт – че си птица неразумна, за която се молиш да ти се прости...

Но да видим и втората молитва на автора. Това не може да се преразказва – то само се чете и слуша. Тя е кристално крехка:

*Снежинките под уличната лампа
Изпълват светлината с ореоли...

Завихрени във танците си тихи,
с кристалните си устни
те се молят,
в душата ми се молят
да не стигат
никога до скута на земята...
Откликвам на молбата им
И виждам
себе си под уличната лампа...
„Молитвата“*

Това смесване на пластове, това преплитане на понятията – снежинките ли се молят, душата на автора ли се моли – не знам друго стихотворение в българската поезия с такава метатекстовост. То не е през зимата, не е под уличната лампа – то е една човешка душа, един човешки дъх, то е надвременно.

С какво още е населен поетичният свят на Владимир Луков?

С вятър, звезди, Вечерница, угар, цвят, звезда, зима, песен, сълзи... и още, и още. Но тук най-вече се пресичат Огънят, Водата, Вятърът и Гълъбът, Светлината, които са символи на Светия Дух.

Дали, в добрия смисъл на легендата, Владимир Луков не е като Цар Мидас – да превръща в злато, да опоектизира всичко, до което се докосне. Защото наистина всичко, до което той се докосне, заблестява с една само негова си светлина и златина – превръща се в злато, но злато в душата.

Но, може би над всичко в поезията му е слънцето. В „Слънчево“, „Слънце“, „Слънчев пояс“, „Имам си слънце“, „Слънчев връх“. Колко ли хора в този свят можем да кажем като Владимир Луков: „Имам си слънце“. Това е любимо мое стихотворение. Тук е слънцето, но и цялото детство. А в детството си сме най-близо до Несъзнаваното. Фройд казва: „Детето е въпросът и отговорът на всички неврози“. Детството не е само, както гласи клишето „щастливо детство“. Детството не е райска градина, а е изпълнено

с непоносими понякога психологически проблеми и задачи. Детето, с оскъдния си опит, се стреми да разрешава и екзистенциални въпроси. Първо е въпросът: как съм се появил на този свят, а после малкото дете започва да различава и половете. В детството има много фантазии и страхове, много агресия и либидни влечения още от ранната инфантилна сексуалност. Разбира се, във възрастта около 7 години епистемологичният нагон тласка детето към любопитство и познание и тогава, с училищния период, настъпва сублимацията, т.е. трансформиране на нагонните претенции в творчество и изкуство.

Доналд Уиникът, английски педиатър и психотерапевт, доразвил учението на Мелани Клайн, ни напомня, че някои деца от най-ранна възраст не са оставени, ей така – свободно да се реят. Напомня ни още и че най-добра майка не е най-умната или най-интелигентната, а тази, която дава на детето си света на малки дози. За да се изтръгне от гърдите на едно дете възгласът „Имам си слънце!“ (защото в този случай детето у поета възкликва) ни се подсказва, че у това дете необходимостта от възторг и доверие, от помощ и покровителство е много голяма. Големи са явно и психологическите дефицити от детството у това дете, за да се обърнеш към Вселенското светило и да кажеш, че слънцето е в теб. Не знам в литературата ни такова сливане на детското, на възторга, на слънчевото, на Вселенското, като в това стихотворение на Владимир Луков:

*В гонитбата луда
през светлото детство
яхнали себе си
в дните на август
някой извика:
„Имам си Слънце!“
накъдето да тръгна,
откъдето да мина
то е в очите ми“*
*Друг го надвиква:
„Моето слънце
вчера със мене
влезе в реката!“*
*Трети, четвърти,
и други, и други,
Всеки си имаше
своето слънце.
Погледнах нагоре
и от тогава
с моето Слънце
сме неразделни...
„Имам си слънце“*

Особено отличителен, често срещан в творчеството на Владимир Луков, е образът и метафората на Вятра. „Вихър“, „Полъх“, „Вятърът“, „Зимна буря“, „Майска буря“, „Вечерник“, „След бурята“, „Майски полъх“ – неизчерпаеми са вариантите на вятъра. Стихотворенията му сякаш са последица на казаното от Спасителя:

Вятърът духа накъдето си ще и ти чуваш шума му, но не знаеш откъде идва и накъде отива; така е с всеки, който се е родил от Духа. (Йоан/Joan 3:8)

Ето поетовото кредо:

...

*Не упреквайте Вятъра! ...Той, ето, въздиша
като Утринник свеж и Вечерник самотен...
И шепти като чувство, и звъни като мисъл –
ту в крилете на птица,
ту стиха ми свободен...*

„След вятъра“

Има едно необичайно стихотворение сред поетичните образи на Владимир Луков – „Като сън в съня ми“. Сънищата са най-близо до Несъзнаваното. И до детството. В съня сме най-себе си. Тогава нагонните ни претенции препускат на воля. Фройд казва, че сънят и невротата не ни съобщават нищо глупаво. И продължава:

Не сме свикнали да разсъждаваме много-много над това, че човек всяка нощ сваля покривалата на своята кожа, а също и онези допълнения към телесните си органи, с които компенсира техни недостатъци – очила, перука, изкуствени зъби и т.н. Можем да добавим, че подготвяйки се за сън, той по аналогичен начин разсъблича и своята психика, отказва се от повечето си психични придобивки и така извънредно много се приближава и от двете страни до ситуацията, представляваща началото на жизнения му път. Соматично спането е реактивиране на пребиваването в майчината утроба, като са изпълнени условията за покой на тялото, топлина и изолация от дразнителите; много хора дори заемат в съня си положението на фетуса. Психичното състояние на спящия се характеризира с почти пълното оттегляне от околния свят и секване на всякакъв интерес към него...

А тази конструкция на Владимир Луков „Като сън в съня ми“ още повече доказва метатекстовите полета на съновиденията. Това са шест куплета, като накъсан сън, които могат да се четат и без връзка помежду си, поотделно, но и подобно на едно цялостно стихотворение. Сън в съня наподобява напасващи се матрьошки една в друга. И този сън на втора степен още повече усложнява математиката на съня. И въпросите се множат: кога, накъде, защо?

*А кога, накъде и защо през гората
минавал е кон оттук... и нататък!
или конник самин като сън във съня ми
под тези брези е препускал...отчаян?*

...

*И защо ли следите на коня аз виждам
без коня! Навярно след миг ще узная.
Към него ме водят следите – отчаян
да зная и себе си Незнаен...*

„Като сън във съня ми“

Тази великолепна метафора, че след миг ще узнаеш – „да зная и себе си Незнаен“, е подобна на крилатата фраза на Сократ: „Аз знам, че нищо не знам!“. Познаваме ли е сънят. Бащата на психоанализата ни казва още, че съновидението е като неумеещ да свири човек, който изтръгва тонове от клавишите на пианото. Но това неумение е възможно да ни насочи към толкова познание и асоциации.

Към края на този текст ще се спра на една творба от първата стихосбирка на Владимир Луков, от неговата младост – стихотворението „Гардеробът“:

*Жена ми пак разхвърля гардероба...
От стари дрехи се спасява.
Спасява тя и мен, но мога ли
ей тия дрехи да забравя,
които вече са ми тесни
като момчешките ми спомени...*

И бих попитала Владимир Луков: кои от младежките спомени му утесняха?

За мен, епилог на този текст е стихотворението „Росинант“, като израз на възможността на нагонните ни претенции да сублимират в изкуство и си представям рисунката на Дон Кихот и Санчо Панса от Пикасо. „Росинант“ е еманация на цялото поетично творчество на Владимир Луков:

...

*От лудия му бяг
пръстта не се взривява.
Тревите под нозете му не трепват.
Слънце във очите му сияе.
Гривата му – Небосклон – просветва.
Кротък е като стрела летяща
/ако Рицар го възседне/...*

*И необязден си остава
като Ездача си извечен...*